

(Прес, 18.10.2009)

Наш највећи стратешки интерес је очување Републике Српске, јер је ту угрожен део српског народа. Највеће опредељење Србије у овом тренутку требало би да буду покушаји да минимализујемо ударце светске економске кризе и да консолидујемо државу. Проблем је што још не знамо где су нам границе, али ово мало Србије морамо да дефинишемо, јер унутрашња чврстина је најбитнија за позицију једне земље, каже у интервјуу за Прес недеље историчар др Предраг Марковић, научни саветник на Институту за савремену историју.

Он истиче и да долазак руског председника Медведева у Београд "није мала ствар", јер је Србија прва земља у региону коју ће посетити и да је то "израз бриге и савезништва и гест који никако не треба потценити".

- Спољна политика Србије, која се ослања на "четири стуба" - Русију, ЕУ, САД и Кину, добра је идеја. Она није нова, за време СФРЈ било је слично, с тим што је Кина нов играч, с њом нисмо имали нарочите односе. У том периоду нисмо практично имали ниједног непријатеља. Југославија је, рецимо, шездесетих година за Немачку била појам у спољној политици. Ипак, кад год је Русија била на коленима, нас је то скупо коштало. Не треба да се држимо тих шаблона да нам је само Русија савезник, јер њен загрљај уме да буде пречврст.

Али, на Западу нас ипак доживљавају као руског савезника?

- Да. Постоји теорија да је рат деведесетих у бившој Југославији педагошка лекција за све потенцијалне руске савезнике. Да виде шта ће им се дешавати ако се буду много петљали са Русима.

Је ли могуће, барем декларативно, имати толико савезника, а не замерити се никоме?

- Велико је питање да ли људи уопште примећују те наше дипломатске напоре. Не заборавите да је цела Србија свега један промил светског становништва, дакле на нивоу статистичке грешке. Из нас често проговара мегаломанија из Титовог времена. Цела Србија је величине Измира у Турској. У Титово време, а можда и раније, сваки чобанин је мислио да води светску политику.

Неки кажу да није случајно што је у години економске кризе отворено неколико великих историјских тема (гроб Драже Михаиловића, рехабилитације, питање односа према Црвеној армији...).

- Занимљиво је довођење тих ствари у везу. Први талас покушаја отварања тема Другог светског рата био је осамдесетих година, када је такође била криза. Код нас је скоро перманентна криза, па је тешко наћи неки период када је погодно отворити те теме. Ипак, у Немачкој су се расправе о историји водиле у доба највећег просперитета, шездесетих и седамдесетих година. Коинциденција је да су се ове године неке од тих тема поклопиле са спољнополитичким догађајима. Необична сугестија руског амбасадора о именима улица у Београду покренула је лавину размишљања о такозваној ревизији, прекрајању историје. Када је реч о Дражи Михаиловићу, ту је такође у питању стицај околности, јер су у Министарство правде и Специјално тужилаштво стигли људи који су формално омогућили да се истражи та тема.

Зашто је важно да се пронађе гроб Драже Михаиловића?

- Сам гроб је небитан са становишта науке, али симболички откопавање гроба је откривање тајне. Проналажење остатака Драже Михаиловића представља само симболичан гест, а најважније је да војне, полицијске и безбедносне службе прекину да злоупотребљавају свој положај и држе документа изван очију јавности. То је прво законски прекршај, а да не говоримо о томе да је парадоксално да они штите тајну државе и режима који више не постоји. С друге стране, "нашим пријатељима" у Хагу послали смо све што су нам тражили. Зар они заслужују више докумената од наших историчара?

С обзиром на спорена око чињеница из Другог светског рата, чини се као да код нас историја почиње и завршава се управо у том периоду.

- Тачно, а то је зато јер је комунистички режим читав свој легитимитет заснивао на Другом светском рату и 90 одсто књига му је посвећено, тако да је он предимензиониран у нашој свести. Он ни по чему није светла епизода у нашој историји, чак је једна од мрачнијих, тако да би требало да имамо уравнотеженију слику о њему. Наша антифашистичка борба је пропорционално, вероватно, највећа на свету. Ниједан народ није дао толики герилски отпор као Срби, а такође мислим да нигде није било толико завађених војски као код нас - чак 16!

Чини ли вам се да се у настојањима да се сазна истина о четничком покрету неправедно запоставља или чак ниподаштава улога партизана?

- То је кривица партизанских ветерана, јер они не прихватају никакво преиспитивање своје улоге. Наравно да је партизанска борба у моралном смислу величанствена. Не постоји већа герилска војска у Европи од партизанске, на свету је једино кинеска била већа. Сигурно је огроман допринос партизана у борби против фашизма, али истовремено, они су и страна која је упетљана у грађански рат.

Како оцењујете изјаву Ивице Дачића "да је Хитлер био Србин и он би био рехабилитован"?

- То је духовита изјава, али он води рачуна о свом бирачком телу. Ипак, Дачић има представу о историји из времена када су ствари биле црно-беле. Морамо заувек да се опростимо од слике историје као једноставне и лако објашњиве. Мало шта је у животу једноставно, а поготово то није овдашња историја.

Шта мислите, када ће се окончати рехабилитације? Да ли рехабилитацијом Милана Недића?

- Мислим да је најтачније казати да се рехабилитацијом само исправља судска неправда, док је политичка рехабилитација доста деликатна ствар. Комунисти су направили забуну следећи принцип: "Ко није са нама, он је против нас". Због тога су људи збуњени.

Деведесетих смо, чини се, живели историју, а у двехиљадитим доминирају две тезе, са једне стране да се "оканемо историје и гледамо у будућност", а с друге да се "суочимо са својом прошлошћу". Да ли су људи дезоријентисани у таквој ситуацији?

- Не може да се иде у будућност, а да се неке ствари не реше. То је као траума у личном животу, морате да се са њом суочите кад-тад, али не смете да будете њоме обузети. Наравно, има и оних који сматрају да треба да се посипамо пепелом због деведесетих година. Морамо и да се суочимо са истином, али и да се окренемо будућности - то је исти проблем.

Непосредно након 5. октобра било је предлога да се тај датум прогласи за празник, а сада је он више синоним за пропуштену шансу. Да ли је за вас 5. октобар празник?

- Па јесте, он је у духу наше ослободилачке традиције. Народ је устао против изборне неправде и за слободу, јер да је остао Милошевићев режим, он би вероватно клизио даље у диктатуру. Они који су незадовољни 5. октобром, само треба да се сете колику плату су имали 4. октобра 2000. То је једини преврат у нашој историји у коме скоро нико страдао. Он је и најбољи пример како може компромисом и понекад необичним споразумом да се избегне крвопролиће и насиље, што представља велику тековину 5. октобра. Ипак, да не журимо са празницима. То је доста обавезујућа ствар, а ми смо доста олако уводили и укидали празнике. Пети октобар свакако треба да се обележава али, што би рекли комунисти, радно и свечано.

Да ли је рано да се историјски окарактерише прва деценија 21. века у Србији? Да ли само као транзициона или још некако?

- Ми смо у двехиљадитим коначно конституисали своју државу, додуше мало на силу, а мало су нам у томе "помогла" браћа Црногорци. Деведесетих Милошевић није имао никакву визију за будућност, само се под притиском бранио. Никада није знао шта је његова држава, а ми то сада знамо.

Како оцењујете владавину Бориса Тадића?

- Он је у једном веома тешком тренутку постао председник. Код њега ми се највише свиђа то што напредује као државник. Он је један од чинилаца државне стабилности. Због њега, али и његовог спољнополитичког тима имамо континуитет политике који раније нисмо имали. Шта ће остати иза ове власти - видећемо. Дај Боже да остане једна консолидована Србијица.

Ко је најбољи министар у Влади?

- Може се рећи да се најмање грешака прави у сфери спољне политике.

Да ли Коридор 10 представља нашу развојну шансу?

- Наравно, ми смо "кућа на путу". То је лоше када пролазе војске, али је добро када се тргује. Једини наш велики спољнополитички проблем је судбина Републике Српске. Као што се ни код нас годинама није размишљало о спољнополитичким потезима, тако нису ни политичари у ЕУ. Ни они, ни Американци нису имали визију шта хоће на Балкану. То их је скупо коштало, нигде нису потрошили више новца по становнику него на Косову и у Босни. Стратешки су можда нешто добили, али су економски на губитку.

То значи да у воду падају теорије завере, које говоре да је распад бивше Југославије дуго планиран?

- Сигурно да нису ништа планирали. Најбољи пример је да нико није планирао ни пад Берлинског зида. Тог дана, 9. новембра 1989, звали су представника ЦИА у Берлину да га питају шта се дешава, а он уопште није био обавештен. То је доказ да су највеће ствари најчешће непланиране. Ни Милошевић није имао никакав план, а нико тако душмански није издао део свог народа као што је он издао Србе из Хрватске. Најстрашније је што је он био човек без визије, а са најтежим спољнополитичким проблемима са којима смо се икада сусрели.

Како гледате на расправе око тога да ли треба приступити НАТО-у?

- То је она прича о "четири стуба". Ако се већ ослањамо на њих, зашто бисмо улазили у организацију чији је, изгледа, главни интерес да ратује у Ираку и Авганистану. Ако два од четири "стуба" наше спољне политике, Русија и Кина, врло нерадо гледају на НАТО, онда није паметно улазити у тај савез.

Недавно је Вук Драшковић потребу уласка у НАТО представио у једној реченици: "Ако нисте за столом, онда сте на менију".

- То је духовито, али је питање за којим столом се седи. Ми нисмо домаћин те гозбе, већ смо, рецимо, келнер. За гозбом седе само четири госта. Најгора је ствар да олако продамо оно мало стратешке позиције коју имамо, а да купац зна да је једини.

Чује се и да није паметно остати ван НАТО-а у тренутку када се налазимо окружени земљама које су његове чланице.

- Рата неће бити. За рат је потребна велика идеолошка припрема. У Босни су ствари забрињавајуће и увек постоји могућност да босанска влада позове, на пример, хрватску у помоћ да реши "проблеме са екстремистима". Али, ту они наши други "стубови" могу да одиграју велику улогу.

Да ли би наше настојање да сачувамо Косово био велики мотив да уђемо у НАТО?

- Не, Босна је у безбедносном смислу опаснија од Косова. Оно је протекторат. Питање је зашто би НАТО нас подржао у неком евентуалном сукобу, када су им Албанци бољи савезници.

- Не, него ми имамо мегаломански осећај своје улоге и нисмо довољно дисциплиновани као савезници. Исувише често, још од Првог српског устанка, имамо веће амбиције него што би наши велики заступници волели. У политичком смислу, ми смо преамбициозан народ.

Рекли сте једном да имамо "мазохистичку љубав према Западу"?

- То је мало претерано, али сигурно је да део наше елите има стратегију верног кучета: "Иако си нас тукао, једног дана ћеш схватити да те волимо". Део елите мисли да ће као злостављана жена својом добротој умиловити мужа. У преговорима не треба рачунати на доброту и племенитост партнера, то је трговина. Четири стуба су добра тактика, јер морамо макар да блефирати да имамо и другог купца.

Могу ли политичке елите да се сложе око два циља који се најчешће помињу - ЕУ и Косово?

- Око Косова има доста лицемерја. Током дугих деценија наша позиција може да се поправи тако што Србија може Косово да поврати привредно. Биће веома важно ко улаже у Косово, јер је велики проблем где ће да раде ти Албанци? Они планирају да пробију тунеле кроз Проклетије и повежу се са Албанијом, али то није природна веза. Мало је вероватно да ће оно моћи да се изолује од Србије.

Ко је, по вашем мишљењу, изгубио Косово?

- Оно се губи већ 300 година. Од Велике сеобе 1690. године. Корак по корак. Тешко је рећи који је корак био најдраматичнији. Гравитацијски смо се померили ка северу. То је као у бојању, наша кугла се заролала неколико стотина километара на север. Сви заборављају на рат са Албанцима, који је трајао две године након Првог светског рата, у коме смо покушали да узмемо северну Албанију. Наша војска је претрпела пораз и ту се видела снага и жеља Албанаца. Сви заборављају да је Косово нама утешна награда, јер смо хтели део Албаније до мора. Комунисти су имали необичну политику да сваком малом народу дају државу на уштрб већег. То није случај само код нас, било је тако и у СССР-у, где је свако племе у степи добило своју републику. Али ни комунисти нису сви исти. Док су словеначки и хрватски били на првом месту патриоте, па тек онда

комунисти, код нас је било обрнуто.

Да ли реалан план поделе Косова?

- Оно што не разумем код међународних фактора је то што нам не дају частан излаз, већ нам узимају Косово и још хоће да нас пљуну. Америчка политика се своди на испуњавање свих албанских интереса, што се у теорији игара зове "игра нулте суме", када победник носи све. А познато је да су најбоље тактике да свако добије помало. Подела Косова била би за почетак знак добре воље према српском народу.

Колико су тачне тезе да наше политичке партије више немају никакву идеологију и да се све своди на маркетинг и огољене интересе?

- Ако гледате програме странака, они су исти од 1990. Неки теоретичари би казали да живимо у постидеолошком друштву. Каква је идеологија Ангеле Меркел или Гордона Брауна? У том смислу делимо тај светски тренд. Нема идеологије ни код једне странке у свету, сем код неких екстремиста.

Колико сте задовољни постојећим уџбеницима историје?

- Превелику пажњу посвећујемо Другом светском рату, а ваљда имамо и друге тачке које треба представити. Културу, уметност... Ипак, највећи проблем са нашим уџбеницима је што постоји само један, док је у већини земаља у употреби неколико њих, па предавачи сами изаберу који ће да користе. Такође, уџбеницима се придаје превелики значај. Па и ратници из деведесетих су учили из политички најкоректнијих уџбеника братства и јединства, а знамо шта се после догодило.

Партизански филмови су заправо затровали нашу свест зато што је рат много страшнији него што је у њима изгледао. Ти филмови су поетизовали рат. Ми тога нисмо свесни. Сви ми који смо расли уз те филмове замишљали смо да је рат нешто супер и шмекерски. Онда су дошле деведесете и многи су пожелели да буду као ратници из филмова. У "Отписанима" гледамо једну слику која је неутемељена у реалности, јер изгледа да

Пише: Предраг Марковић
недеља, 18 октобар 2009 17:35

ниједан Немац није погинуо у Београду за време рата, а сви илегалци су страдали! Али, није тачна ни прича да смо ми народ који је Немцима пријавио највише својих комшија. Наша колаборација са непријатељем мања је него код многих других народа. Једини који нису сарађивали са окупатором су Пољаци, који би, вероватно, такође то чинили, али су Немци хтели да их истребе.

(Разговарали **Синиша Дедеић** и **Вељко Лалић**)